

AUDİT 2025, 1 (47), səh. 42-52.
AUDIT 2025, 1 (47), pp. 42-52.
АУДИТ 2025, 1 (47), стр. 42-52.

DOI: 10.59610/bbu1.2025.1.4

*Atayev Kənan Nüsrət oğlu,
doktorant,
Bakı Biznes Universiteti,
E-mail: atayevkenan29@gmail.com
© Atayev K.N., 2025*

UOT: 336.71, 004.9, 005.8, 005.93, 004.738.5
JEL: G21, O33, G28, E58, L86

ƏNƏNƏVİ BANKDAN RƏQƏMSAL BANKA KEÇİD: ƏSAS ÇƏTİNLİKLƏR VƏ İMKANLAR

X Ü L A S Ə

Tədqiqatın məqsədi – dünyada və Azərbaycanda mövcud bank modelindən rəqəmsal bankçılıq modelinə keçid prosesində qarşıya çıxan əsas problemlərin təhlili və bu problemlərin həlli yollarının araşdırılıb öyrənilməsindən ibarətdir.

Tədqiqatın metodologiyası – rəqəmsal bankçılıq xidmətlərinin tətbiqinin dərin və daha effektiv formada araşdırılmasını təmin etmək üçün müxtəlif tədqiqat yanaşmalarından istifadə edilmişdir.

Tədqiqatın tətbiqi əhəmiyyəti – məqalə ənənəvi bankçılıqdan rəqəmsal bankçılığa keçidin idarə edilməsi imkanlarını öyrənərək, effektivliyi və səmərəliliyi, tədqiqat və yenilikləri yaratmaq, innovativ həllər irəli sürmək və davamlı inkişaf hədəflərinə çatmaq üçün nəzəri və praktiki imkanlar təqdim edir.

Tədqiqatın nəticələri - ənənəvi bankçılıq sektorundan rəqəmsal bankçılığa keçid prosesində yaranan problemləri və imkanları araşdıraraq, bank effektivliyini, innovativ həllərin təqdim edilməsini və davamlı inkişaf məqsədlərinə çatmaq üçün nəzəri və praktiki məsləhətlər irəli sürür.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi – ənənəvi bankçılıqdan rəqəmsal bankçılığa keçid prosesinin Azərbaycan reallıqları kontekstində problem və imkanlarını sistemli şəkildə araşdırmaqla, innovativ həll yolları öz əksini tapmışdır.

Açar sözlər: ənənəvi bankçılıq, rəqəmsal bank, rəqəmsal transformasiya, blokçeyn, rəqəmsal identifikasiya sistemi.

G İ R İ Ş

Tarix boyu insanlar qiymətli əşyalarını məbədlərə və ya etibarlı şəxslərə əmanət edirdilər ki, bu da bankçılığın ilkin mərhələsini təşkil edirdi. Cəmiyyətlər inkişaf etdikcə, bankçılığın anlayışı da təkamülə uğradı. Müasir dövrdə ənənəvi bankçılıq geniş yayılmış və adi hala gəlmişdir, burada fiziki filiallar və şəxsi əlaqələr maliyyə əməliyyatlarının əsasını təşkil edirdi. Lakin XX əsrin sonu və XXI əsrin əvvəllərindəki rəqəmsal inqilab bank xidmətlərində böyük dəyişikliklərə səbəb oldu. İnternet və smartfonların yaranması rəqəmsal bankçılığın sürətli

AUDİT 2025, 1 (47), səh. 42-52.

AUDIT 2025, 1 (47), pp. 42-52.

АУДИТ 2025, 1 (47), стр. 42-52.

inkişafına şərait yaratdı. Bankçılıq fəaliyyəti, üz-üzə qarşılıqlı əlaqələr və kağız üzərində aparılan əməliyyatlarla xarakterizə olunan ilkin mərhələlərdən etibarən əhəmiyyətli transformasiyalara məruz qalmışdır. Tarixən ənənəvi banklar fiziki filiallar vasitəsilə fəaliyyət göstərmiş, müştərilər isə əsas maliyyə əməliyyatlarını – məsələn, çeklərin depozitə qoyulması, nağd pulun çıxarılması və ya kredit müraciətinin edilməsi – yalnız iş saatları ərzində və şəxsən ziyarət edərək həyata keçirə bilmişlər. Bu model, adətən, mürəkkəb, vaxt tələb edən və əlçatanlıq baxımından məhdudiyyətlər yaradan bir sistem kimi dəyərləndirilmişdir. Texnologiyanın inkişafı bank sektoru üçün əhəmiyyətli dönüş nöqtəsi olmuşdur. İnternet, mobil qurğular və bulud texnologiyalarının sürətlə yayılması maliyyə xidmətlərinin göstərilməsi üsullarında inqilabi dəyişikliklər yaratmışdır. Bu inkişafın nəticəsində müştərilər maliyyə əməliyyatlarını demək olar ki, istənilən yerdən idarə etməyə imkan verən rəqəmsal bankçılıq platformalarından faydalana bilirlər. Müasir dövrdə istifadəçilər öz hesablarına məsafədən çıxış əldə edir, ödənişlər həyata keçirir, pul köçürmələri edir və hətta kredit müraciətlərini rəqəmsal vasitələrlə rahatlıqla tamamlayırlar. Bu proseslər ev şəraitində və ya hərəkətdə olan zaman belə cəmi bir neçə kliklə mümkün olur. Rəqəmsal bankçılıq (və ya elektron bankçılıq) müasir dövrdə global maliyyə sistemində mühüm rol oynayır və bu, həm fərdi müştərilər, həm də sahibkarlar üçün geniş imkanlar yaradır. Rəqəmsal bankçılıq global maliyyə sistemində inqilabi dəyişikliklərə səbəb olub. Onun sürətli inkişafı bank xidmətlərini daha əlçatan, səmərəli və müasir edir. Bununla yanaşı, təhlükəsizlik və tənzimləmə kimi çağırışlar da davam edir. Ümumiyyətlə, rəqəmsal bankçılıq gələcəyin maliyyə sisteminin təməlini təşkil edir və global iqtisadiyyata müsbət təsir göstərir. Ənənəvi bankçılıqdan rəqəmsal bankçılığa keçid müştərilərə misilsiz rahatlıq və yüksək effektivlik təqdim edərək onların təcrübəsini əhəmiyyətli dərəcədə yaxşılaşdırdı. Banklar fəaliyyətlərini optimallaşdırmaqla yanaşı, əlavə xərcləri azaldaraq daha geniş auditoriyaya xidmət göstərə bildilər. Rəqəmsal texnologiyalar banklara fərdiləşdirilmiş xidmətlər təqdim etmək, real vaxt rejimində yeniləmələr paylaşmaq və müxtəlif maliyyə alətləri və platformaları ilə integrasiya imkanını yaratdı. Bunun nəticəsində bank xidmətləri daha əlçatan, daha səmərəli və müasir müştəri ehtiyaclarına uyğun hala gətirildi. Rəqəmsal bankçılıq həlləri müştərilərə təqdim etdiyi yüksək səviyyəli rahatlıqla fərqlənir. Mobil tətbiqlər və ya veb-platformalar vasitəsilə müştərilər öz hesablarına istənilən zaman daxil ola, maliyyə əməliyyatları həyata keçirə və maliyyə idarəçiliyini təmin edə bilirlər. Bu yanaşma, müştəriləri bank filiallarına fiziki olaraq baş çəkmək və ya uzun növbələrdə gözləmək ehtiyacından azad edir. Eyni zamanda, ənənəvi bank saatları ilə məhdudlaşmadan, hər hansı bir məkandan və hər hansı bir zamanda bank xidmətlərinə çıxış imkanı yaradır.

Tədqiqatın əsas məzmunu

Rəqəmsal bankçılıq həlləri, həm müştərilər, həm də maliyyə qurumları üçün müxtəlif üstünlüklər təmin edir. Bu həllərin əsas üstünlüklərindən biri, coğrafi məhdudiyyətləri aradan qaldıraraq daha geniş müştəri bazasına çıxış imkanı yaratması və bununla da bazar əhatəsini genişləndirməsidir. Banklar, xidmətlərini onlayn və mobil platformalar vasitəsilə təqdim etməklə, fiziki filial şəbəkələrinin məhdudiyyətlərini aradan qaldıraraq müxtəlif coğrafi bölgələrdən müştəriləri cəlb edə və onlara fasiləsiz xidmət göstərə bilirlər. Rəqəmsal bankçılıq həlləri

AUDIT 2025, 1 (47), səh. 42-52.

AUDIT 2025, 1 (47), pp. 42-52.

АУДИТ 2025, 1 (47), стр. 42-52.

banklara əməliyyat xərclərini azaltmaq və effektivliyi artırmaqda kömək edir. Müxtəlif bank əməliyyatlarının, məsələn, hesab açma, kreditlərin işlənməsi və müştəri dəstəyinin avtomatlaşdırılması sayəsində banklar öz fəaliyyətlərini optimallaşdırma və fiziki infrastruktura, həmçinin insan resurslarına ehtiyacı minimuma endirə bilirlər. Məsələn, “Sahel” adlı rəqəmsal kredit platforması, kreditlərin işlənməsi üçün tələb olunan vaxt və resursları əhəmiyyətli dərəcədə azaldıb. Bu tətbiq müştərilərin qeydiyyatı və kredit təsdiqləmə proseslərini sadələşdirərək, onlara 15 dəqiqədən qısa müddət ərzində kredit əldə etmək imkanı yaradır. Belə bir səmərəlilik yalnız müştəri məmnuniyyətini artırmaqla qalmır, həm də bankın əməliyyat xərclərini aşağı salır. Rəqəmsal bankçılıq həllərinin banklar üçün əsas üstünlüklərindən biri də, təqdim etdiyi dərin məlumatlar və dəyərli fikirlərdir. Süni intellekt və qabaqcıl analitik alətlərdən yararlanaraq banklar müştərilərinin davranışlarını, seçimlərini və maliyyə tələblərini daha yaxşı anlamaq bilirlər. Bu məlumat əsaslı yanaşma, banklara xidmətlərini fərdiləşdirmək, marketinq strategiyalarını optimallaşdırmaq və daha dəqiq qərarlar qəbul etmək imkanı yaradır. Nəticədə isə müştəri məmnuniyyəti artır və müştəri sadıqlığı möhkəmlənir.

Rəqəmsal bankçılıq həllərinin müştəri təcrübəsini təkmilləşdirməyə töhfə verdiyi bir neçə üsul aşağıda təqdim olunur:

Rahatlıq və Ölçətanlıq – rəqəmsal bankçılıq platformaları istifadəçilərə istənilən vaxt və məkandan hesablarına daxil olmağa və əməliyyatlar aparmağa imkan tanıyır. Beləliklə, fiziki filiallara getmək zərurəti aradan qalxır. Bu 24/7 xidmət imkanı ilə misilsiz rahatlıq təqdim edir və müştəri məmnuniyyətini əhəmiyyətli dərəcədə artırır;

Fərdiləşdirilmiş Xidmətlər – süni intellekt və inkişaf etmiş məlumat analitikası vasitəsilə rəqəmsal bankçılıq həlləri fərdi maliyyə tövsiyələri və məhsul təklifləri təqdim edə bilər. Müştərilərin seçimləri və davranışları əsasında uyğunlaşdırılan bu xidmətlər, onların özlərini dəyərli və anlaşılan hiss etmələrinə şərait yaradır;

Gücləndirilmiş Təhlükəsizlik – biometrik tanıma və real vaxtda fırıldaqçılıq aşkarlama kimi inkişaf etmiş təhlükəsizlik tədbirləri müştəri güvənini yüksəldir. Maliyyə məlumatlarının qorunduğunu bilən istifadəçilər rəqəmsal bankçılıq xidmətlərindən daha çox faydalanmağa meyilli olurlar;

Səmərəli Müştəri Dəstəyi – rəqəmsal bankçılıq platformaları tez-tez chatbotlar və süni intellektlə dəstəklənən müştəri xidmətləri təqdim edərək dərhal kömək edir və problemləri sürətlə həll edir. Bu, gözləmə müddətini azaldır və effektiv xidmət göstərməklə müştəri məmnuniyyətini yüksəldir;

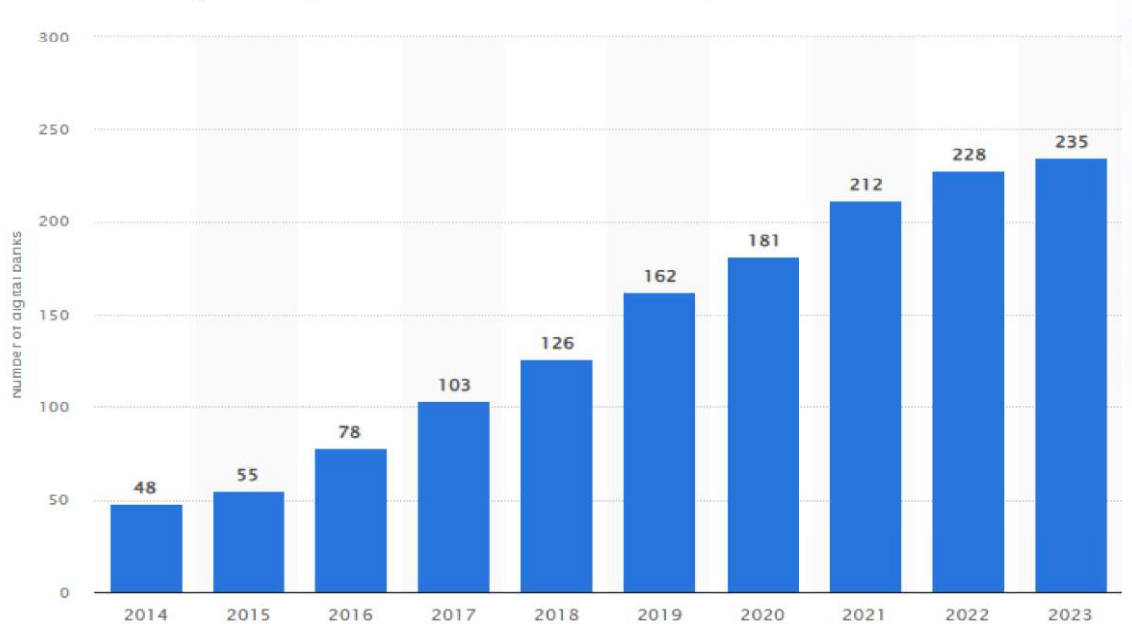
Aydınlıq və Nəzarət – rəqəmsal bankçılıq platformaları istifadəçilərə maliyyələri üzərində daha geniş şəffaflıq və nəzarət imkanı təqdim edir. Əməliyyatların real vaxtda izlənməsi, detallı hesab özetləri və büdcə idarəetmə alətləri müştərilərin pullarını daha effektiv şəkildə idarə etmələrinə kömək edir.

Son on ildə rəqəmsal bankların sayı bütün dünyada artmaqdadır. 2014-cü ildə cəmi 48 rəqəmsal bank olduğu halda, 2023-cü ilə qədər bu rəqəm 235-ə çatmış və təxminən beş dəfə artmışdır. Bu artım, rəqəmsal maliyyə xidmətlərinin geniş şəkildə mənimsənilməsini və bank sektorunda dəyişiklikləri aydın şəkildə göstərir. Xüsusilə ABŞ və Braziliya kimi neobankların populyarlıq qazanması bu tendensiyanın əsas hərəkətverici qüvvələrindən biridir [7].

AUDİT 2025, 1 (47), səh. 42-52.
AUDIT 2025, 1 (47), pp. 42-52.
АУДИТ 2025, 1 (47), стр. 42-52.

Diagram 1.

Dünyada rəqəmsal bankların illər üzrə sayının artım dinamikası



Mənbə: <https://www.statista.com/statistics/1239306/number-of-challenger-banks-worldwide/>

COVID-19 pandemiyası rəqəmsal bankçılıq xidmətlərinin inkişafını əhəmiyyətli şəkildə sürətləndirib. Pandemiya zamanı bank xidmətlərinin məhdudlaşdırılması rəqəmsal banklardan istifadənin qarşısının alınmasına səbəb olub. Bunun əsas səbəbi, rəqəmsal bankların uzaqdan və kontaktsiz xidmətlər təklifi, o cümlədən kredit risklərinin qiymətləndirilməsi kimi funksiyaları yaratmaqla iş prosesini davam etdirə bilməsidir [8].

Azərbaycan Respublikasında bank sektorunun rəqəmsallaşması istiqamətində son illərdə bir sıra mühüm addımlar atılmışdır. 2016-cı ildə təsdiqlənmiş “Azərbaycan Respublikasında maliyyə xidmətlərinin inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsi” çərçivəsində bankların rəqəmsal transformasiyasının sürətləndirilməsi üçün tənzimləmə mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Bununla yanaşı, 2018-2020-ci illərdə “Azərbaycan Respublikasında rəqəmsal ödənişlərin genişləndirilməsi üzrə Dövlət Proqramı” qəbul edilmişdir [6]. Bu proqram rəqəmsal ödənişlərin institusional mühitinin yaxşılaşdırılması, bank sektorunun yenidən canlandırılması, rəqəmsal ekosistemin formalaşdırılması və təbliğatın gücləndirilməsi kimi istiqamətləri əhatə edir. Azərbaycan Mərkəzi Bankı (AMB) rəqəmsal transformasiya və dayanıqlı inkişafı strateji əhəmiyyətli məsələlər kimi qiymətləndirir. 2024-2026-cı illər üçün Azərbaycanın Maliyyə Sektorunun İnkişaf Strategiyasında risk yönümlü nəzarətin tətbiqi, açıq bankçılığın inkişafı və nağdsız ödənişlərin həcmnin artırılması kimi təşəbbüslər yer almışdır. AMB həmçinin, innovativ maliyyə həllərinin test edilməsi üçün xüsusi tənzimləyici rejim yaratmış və bu çərçivədə bir neçə uğurlu məhsul qəbul edilmişdir. 2024-cü ilin ilk rübündə açılmış hesablar üzərindən aparılan əməliyyatların təxminən 31%-i elektron bankçılıq vasitəsilə həyata keçirilmişdir ki, bu da 2023-cü ilin eyni dövrü ilə müqayisədə artım olduğunu göstərir. Ölkəmizdə fəaliyyət göstərən bəzi kommersiya bankları tam rəqəmsal filialların açılışı üzərində

AUDIT 2025, 1 (47), səh. 42-52.

AUDIT 2025, 1 (47), pp. 42-52.

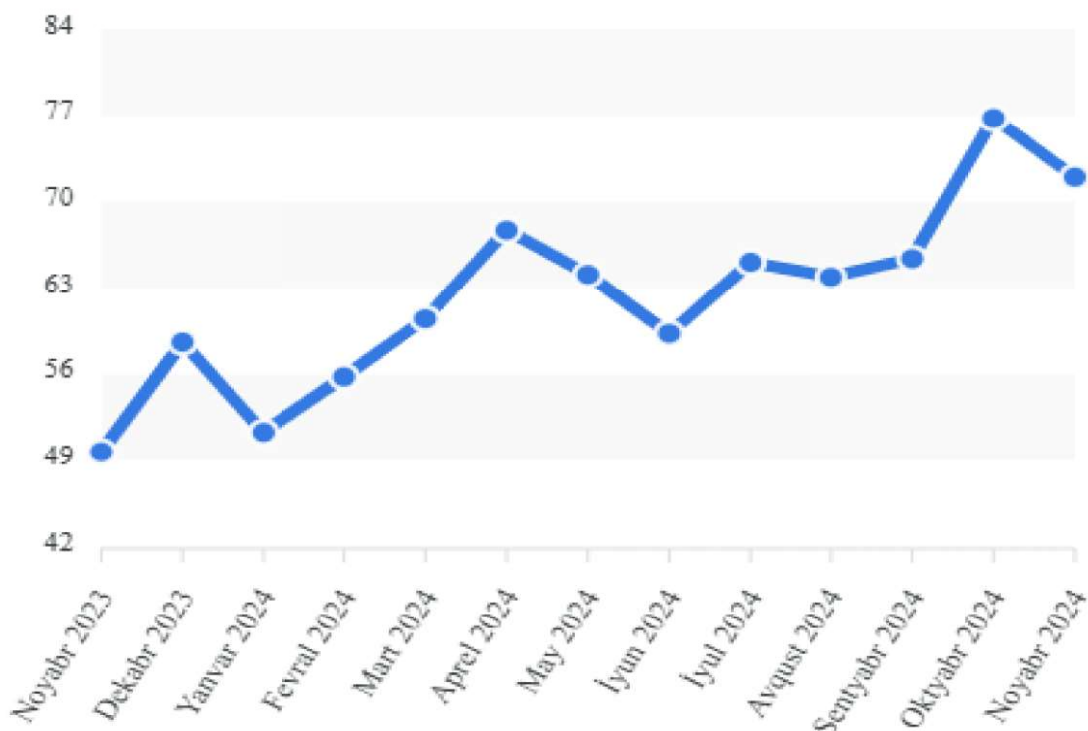
АУДИТ 2025, 1 (47), стр. 42-52.

işləyir. Məsələn, Kapital Bank rəqəmsal filiallarda müştərilərə avtomatlaşdırılmış terminallar vasitəsilə kredit və ya kartların dərhal əldə edilməsi, ödəniş kartlarının sifarişi, pul köçürmələri və digər xidmətləri təqdim etməyi planlaşdırır. Mərkəzi Bank rəqəmsal identifikasiya sisteminin yaradılması layihəsinə başlamış və milli kriptovalyutaların formalaşdırılması imkanlarını nəzərdən keçirir. Bu təşəbbüslər ənənəvi bankçılıqdan kənarda da maliyyə resurslarının effektiv axınına imkan verməyi hədəfləyir.

Mərkəzi Bank ölkədə nağdsız ödəniş imkanlarının artırılması və rəqəmsal maliyyə xidmətlərinə daha geniş əlçatanlıq təmin edilməsi məsələlərinə xüsusi önəm verir. Dövlət Proqramı çərçivəsində Mərkəzi Bank 2020-ci il oktyabrın 1-dən Ani Ödənişlər Sistemini (AÖS) real vaxt rejimində istifadəyə təqdim edib [9]. Bu sistemin funksionallıqları sayəsində fiziki və hüquqi şəxslər, eləcə də dövlət qurumları arasında hesablaşmalar 24/7/365 rejimində bank hesabları vasitəsilə sadələşdirilmiş identifikatorlardan (FİN kod, VÖEN, mobil nömrə, e-poçt) istifadə etməklə həyata keçirilir. Beləliklə, vəsaitlər dərhal alıcının hesabına köçürülür. Hal-hazırda AÖS platformasına 17 bank, Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin Dövlət Xəzinədarlığı Agentliyi və milli poçt operatoru “Azərpoçt” MMC inteqrasiya olunub. Sistemin istifadə dairəsinin genişləndirilməsi və istifadəçilər üçün təqdim edilən rəqəmsal həllərin sayının artırılması istiqamətində işlər davam etdirilməkdədir. AÖS vasitəsilə 2020-ci ilin oktyabr-dekabr ayları ərzində edilən ödənişlərin ümumi məbləği 48 milyon manat, 2021-ci ildə isə 281 milyon manat, 2022-ci ildə isə 594 milyon manat olmuşdur.

Diagram 2.

AÖS üzərindən həyata keçən əməliyyatların sayı (min ədəd) [9]



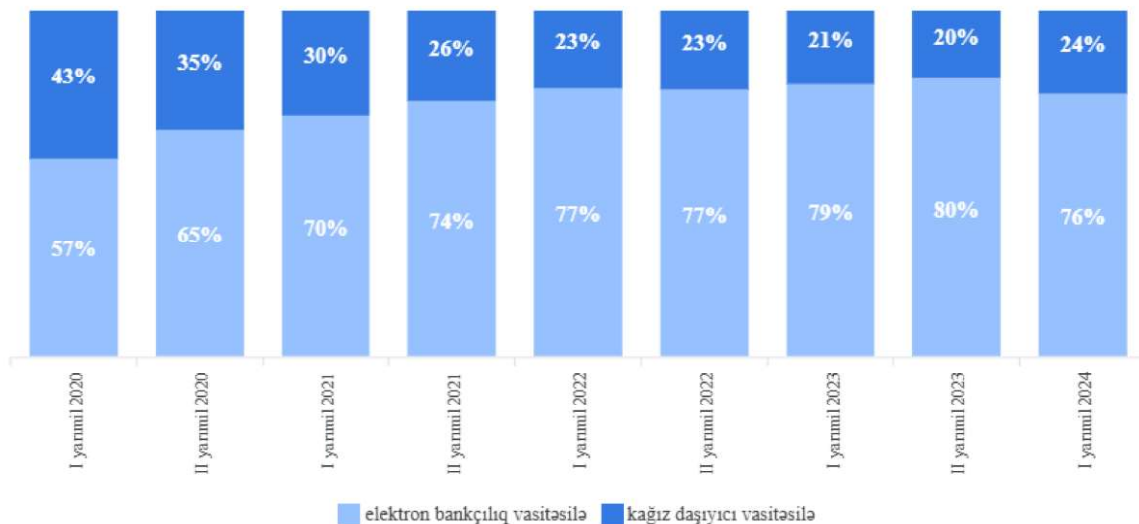
Mənbə: Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı - <https://www.cbar.az/>.

AUDİT 2025, 1 (47), səh. 42-52.
AUDIT 2025, 1 (47), pp. 42-52.
АУДИТ 2025, 1 (47), стр. 42-52.

Aşağıda göstərilən qrafikdə isə cari hesablardan aparılan müştəri köçürmələrinin müqayisəli təhlili qeyd edilmişdir [9].

Diagram 3.

Müştəri köçürmələrinin müqayisəli təhlili



Mənbə: Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı - <https://www.cbar.az/>.

2023-cü ilin ikinci yarısında müştərilərin cari hesabları ilə həyata keçirilən əməliyyatların 80%-i elektron bankçılıq vasitəsilə, 20%-i isə kağız daşıyıcı ilə yerinə yetirilmişdir. 2024-cü ilin birinci yarısında isə bu %lər müvafiq olaraq 76% və 24% təşkil etmişdir.

Mərkəzi Bank tərəfindən 13 oktyabr 2020-ci ildə istifadəyə verilən blokçeyn əsaslı Rəqəmsal İdentifikasiya Sistemi (RİS), ölkədə rəqəmsal maliyyə xidmətlərinin genişləndirilməsini hədəfləyir. Bu sistem vasitəsilə hüquqi və fiziki şəxslər “Öz müştərini tanı” siyasətinə uyğun olaraq məsafədən maliyyə-bank xidmətləri alarkən identifikasiya edilə bilirlər. Pilot mərhələdə, bank hesablarının açılması və ödəniş kartlarının əldə olunması mümkündür. Bu yanaşma bank ilə fiziki əlaqə qurmağa ehtiyacı aradan qaldırır, xidmətlərin operativ alınmasını təmin edir və tələb olunan məlumatların kağız şəklində təqdim edilməsini ləğv edir. Həmçinin məlumatların tamlığı, əlçatanlığı və məxfiliyi qorunur. Hazırda 11 bank RİS platformasına inteqrasiya edilib və sistemin funksional imkanları, xidmət təchizatçıların sayının və rəqəmsal xidmətlərin çeşidinin artırılması istiqamətində işlər davam edir. Pandemiya və post-pandemiya dövründə elektron bankçılıq xidmətlərinin genişləndirilməsi hədəflərdən biri olaraq qalmışdı. Ənənəvi bankçılıqdan elektron bankçılığa keçidin sürətləndirilməsi, təqdim olunan maliyyə xidmətlərinin daha əlçatan olmasını və bank xidmətlərinin daha aşağı xərc və yüksək sürətlə təqdim olunmasını təmin edəcək. Bu addımlar Azərbaycanda bank sektorunun rəqəmsallaşması və müasir texnologiyaların tətbiqi istiqamətində atılan mühüm addımlardır.

2020-ci ildə ölkə banklarının müştəriləri arasında aparılmış sorğu nəticələrinə əsasən, müştərilərin 75%-i kağız daşıyıcılarla müqayisədə elektron bankçılıq vasitəsilə ödənişlər həyata keçirdikdə tariflər arasında fərqin olmadığını vurğulamışdır. Eyni zamanda, müştərilərin 64.7%-i elektron bankçılıq xidmətləri vasitəsilə təqdim edilən təşviqedicilik kampaniyalardan yararlandığını qeyd etmişdir [10]. Rəqəmsal ödənişlərin genişlənməsi üçün həyata keçirilən

AUDİT 2025, 1 (47), səh. 42-52.

AUDIT 2025, 1 (47), pp. 42-52.

АУДИТ 2025, 1 (47), стр. 42-52.

tədbirlər çərçivəsində stimullaşdırıcı mexanizmlər mühüm rol oynayır. Banklar tərəfindən mütəmadi olaraq təşkil olunan təşviq kampaniyaları, ödənişlərə görə “cashback”lərin hesablanması, mil toplama proqramları və bu kimi tədbirlər, cəmiyyətdə nağdsız ödəniş vərdişlərinin inkişafına və nağd pullardan istifadənin azalmasına şərait yaradır. Rəqəmsal ödənişlərin təşviqi və cəmiyyətdə nağdsız ödəniş mədəniyyətinin formalaşdırılması məqsədilə Mərkəzi Bank tərəfindən banklar, beynəlxalq kart təşkilatları və digər əlaqədar qurumlarla birlikdə müxtəlif təşviqat kampaniyalarının həyata keçirilməsi nəzərdə tutulur. Kommersiya banklarının müştəriləri arasında aparılmış sorğunun nəticələrinə görə, rəqəmsal bankçılıq xidmətlərindən yalnız müştərilərin 56,7%-i yararlanır. Elektron ödənişlər və rəqəmsal bank xidmətləri bir sıra innovativ yenilikləri özündə cəmləşdirərək, bu xidmətlərdən istifadə üçün müəyyən bilik və bacarıqların olmasını tələb edir. Xüsusilə, əhalinin mobil cihazlar və kompüterlərdən istifadə sahəsindəki biliklərinin kifayət qədər olmaması, bu xidmətlərin geniş yayılmasına maneçilik törədir. Eyni zamanda, banklara olan etimadın azlığı həmin xidmətlərdən istifadənin təhlükəsizliyinə şübhə yaratmış olur. Rəqəmsal ödənişlərlə bağlı ictimai məlumatlılıq və etimadı artırmaq məqsədilə, mütəmadi olaraq banklar, qeyri-bank ödəniş xidməti provayderləri və beynəlxalq kart təşkilatları ilə birgə rəqəmsal ödənişlərin və elektron bankçılıq xidmətlərinin üstünlükləri, təhlükəsiz istifadəsi barədə ölkə üzrə maarifləndirmə və təşviqat tədbirləri həyata keçirilməsi olduqca vacib hesab edilir.

Rəqəmsal bankçılıq həlləri bir çox üstünlük təqdim etsə də, onların tətbiqi banklar və maliyyə qurumları üçün bir sıra çətinliklər yarada bilər. Ən böyük çətinliklərdən biri, müvafiq texnoloji infrastruktur və IT resurslarına böyük miqdarda sərmayə qoyuluşunun tələb olunmasıdır. Yüksək keyfiyyətli rəqəmsal bankçılıq platformalarının yaradılması və qorunması ciddi maliyyə və insan resursları tələb edir, çünki banklar həllərin etibarlı və genişləndirilə bilən olmasını təmin etmək üçün qabaqcıl proqram təminatına, aparat avadanlıqlarına və təcrübəli IT mütəxəssislərinə investisiya etməlidirlər.

Rəqəmsal bankçılıq həllərinə tələbin artırılmasında başqa bir çətinlik, mürəkkəb tənzimləmə və uyğunluq məsələlərinin idarə edilməsi ehtiyacıdır. Banklar, rəqəmsal bank platformalarının məlumatların məxfiliyini qorumağa dair ciddi qanunlara, təhlükəsizlik standartlarına və sahə üzrə tələblərə uyğunluğunu təmin etməli, bu da əlavə mürəkkəbliklər yaradır və davamlı olaraq nəzarət və yeniləmələr tələb edir. Bundan əlavə, banklar rəqəmsal bankçılıq həllərinin təşkilatdakı işçi qüvvəsinə və mədəniyyətə təsirini də nəzərə almalıdırlar. Ənənəvi bankçılıqdan rəqəmsal bankçılığa keçid, işçilərdən yeni bacarıqlar mənimsəməyi və fərqli iş metodlarına uyğunlaşmağı tələb edə bilər, bu isə dəyişikliklərə qarşı müqavimət yarada bilər və əhatəli təlim və dəyişiklik idarəetmə strategiyalarını zəruri edir.

Ölkəmizdə rəqəmsal bankçılığın inkişafında yaranan konkret çətinliklər və problemlərə aşağıdakılar daxildir:

- texnoloji infrastrukturun məhdudiyyəti;
- kibertəhlükəsizlik və məlumatların məxfiliyi;
- ixtisaslı kadrların çatışmazlığı;
- müştəri maarifləndirilməsinin aşağı səviyyədə olması;
- hüquqi və tənzimləyici bazanın tam formalaşmaması;
- regionlarda yaranan istifadəçi problemləri;
- mobil tətbiqlərin və platformaların keyfiyyətinin aşağı səviyyədə olması.

Azərbaycanda rəqəmsal bankçılığın inkişafı üçün təklif oluna bilən həllərə aşağıda göstərilənləri aid etmək olar:

AUDİT 2025, 1 (47), səh. 42-52.

AUDIT 2025, 1 (47), pp. 42-52.

АУДИТ 2025, 1 (47), стр. 42-52.

1. Rəqəmsal savadlılıq proqramları – vətəndaşlar arasında rəqəmsal texnologiyanın tətbiqi ilə bağlı maarifləndirici təlimlər, kampaniyalar təşkil etmək, həmçinin yaşlı nəslin elektron platformalardan istifadəsini asanlaşdırmaq üçün sadə və vizual təlim materialları hazırlamaq;

2. Texnoloji infrastrukturun gücləndirilməsi – regionlarda yüksək sürətli internet və texnoloji avadanlıqların əlçatanlığını təmin etmək, bank sistemlərində dayanıqlı serverlərin və müasir proqram təminatının tətbiqini artırmaq;

3. Kibertəhlükəsizlik sistemlərinin təkmilləşdirilməsi – məlumatların oğurlanması və kibercinayətkarlıq risklərini azaltmaq üçün beynəlxalq təhlükəsizlik standartlarına ciddi əməl etmək;

4. Mobil tətbiqlərin inkişafı və sadələşdirilməsi – istifadəsi asan və funksional mobil bankçılığın tətbiqi, texniki problemləri aradan qaldırmaq üçün istifadə xidmətlərini gücləndirmək;

5. Regionlara xüsusi diqqət – rəqəmsal xidmətlərə çıxış üçün filiallar, bankomatlar və alternativ ödəniş vasitələrinin istifadəsini təmin etmək;

6. Peşəkar kadrların hazırlanması – bankçılıq və texnologiya üzrə xüsusi təyinatlıların hazırlanması üçün ali təhsil müəssisələrində və mərkəzlərdə təlimlərin təşkil edilməsi, ixtisaslı işçilərin rəqəmsal texnologiyalar üzrə biliklərinin artırılması üçün sertifikatlaşdırma proqramlarının həyata keçirilməsi;

7. Hüquqi və tənzimləyici bazanın təkmilləşdirilməsi – rəqəmsal bankçılıq üçün yeni qanuvericilik aktlarının hazırlanması və qəbulu, mövcud hüquqi-bazanın təkmilləşdirilməsi.

Rəqəmsal bankçılığın maliyyə texnologiyasının istifadəçiləri üçün yaratdığı əsas faydalara daxildir:

- daha çox bank məhsulu və xidmətləri haqqında informasiya;
- artan istifadəçi inamı;
- xidmət şəffaflığının artırılması;
- bank filialı və şöbələrinə ehtiyacın azalması;
- interfeysləri fərdiləşdirmək imkanının olması.

Rəqəmsal bankçılıq yalnız fərdiləşdirilmiş və rahat xidmətlər təqdim etmir, həm də bankçılıq fəaliyyətlərinin ətraf mühitə təsirini minimuma endirir. Aşağıda rəqəmsal bankçılığın ekoloji mühitə təsirinin detallı şəkildə izahını təqdim edirəm;

1. Kağız istifadəsinin azalması - ənənəvi banklarda kağız üzərində aparılan əməliyyatlar (qəbzlər, müqavilələr, hesab çıxarışları) rəqəmsal bankçılıq sayəsində elektron mühitə keçirilir. Bu, böyük miqdarda kağız israfının qarşısını alır.

2. Karbon qazının azalması – rəqəmsal bankçılıq vasitəsilə müştərilər bank şöbələrinə getmədən əməliyyatları həyata keçirə bilər. Bu, nəqliyyat vasitələrindən istifadənin azalmasına və nəticədə karbon qazı emissiyalarının azaldılmasına səbəb olur.

3. Rəqəmsal məhsulların inkişafı – banklar rəqəmsal platformalarda ekoloji məsuliyyətli məhsul və xidmətlər (yaşıl kreditlər, ekoloji layihələr üçün maliyyə) təqdim edirlər.

4. Tullantıların azaldılması – fiziki avadanlıqlardan (bankomat, çap maşınları və s.) daha az istifadə nəticəsində tullantı həcmi azalır, həmçinin kağız pulların və kartların istehsalı və istifadəsi azalır, bu da istehsal zamanı yaranan tullantıların qarşısını alır.

5. Elektron təhsil və maarifləndirmə - banklar rəqəmsal platformalar vasitəsilə müştərilərə davamlı inkişaf və ətraf mühit mövzularında maarifləndirici məlumatlar təqdim edir və bu müştərilərin daha ekoloji davranışlara yönəlməsinə səbəb olur.

AUDİT 2025, 1 (47), səh. 42-52.

AUDIT 2025, 1 (47), pp. 42-52.

АУДИТ 2025, 1 (47), стр. 42-52.

Y E K U N

Rəqəmsal inqilab bankçılıq sahəsində yalnız bir dəb deyil, həmçinin maliyyəimizi idarə etmə, işgüzar fəaliyyətimizi qurmaq və gələcək planlarımıza yanaşma tərzimizi əhəmiyyətli dərəcədə transformasiya etməkdir. Rəqəmsal banklar daha əlçatan, fərdiləşdirilmiş və səmərəli maliyyə dünyasının memarlarıdır. Düzgün baxış və investisiya ilə onlar dinamik və uyğunlaşa bilən maliyyə gələcəyinə istiqamət verə bilirlər. Azərbaycanın bank sektoru, rəqəmsal texnologiyanın tətbiqi ilə beynəlxalq səviyyədə inkişafa hazır bir modelə doğru irəliləyir. Hökumət və banklar arasında strateji əməkdaşlıq, innovativ həllərin tətbiqi və rəqəmsal savadlılığın yüksək artımları bu sahənin inkişafını sürətləndirir. Rəqəmsal bankçılığın iqtisadiyyata təsiri yalnız maliyyə xidmətləri ilə məhdudlaşmır, bu texnologiyadan, əlavə ekoloji mühitə də təsir göstərir. Kağız istifadəsinin azaldılması, karbon qazı emissiyalarının məhdudlaşdırılması və tullantıların idarə edilməsi kimi faydalar ekoloji davamlı inkişafın əsas komponentlərindən biri kimi çıxış edir və həm ətraf mühitin qorunmasına, həm də resursların daha səmərəli istifadəsinə töhfə verir.

Rəqəmsal bankçılıq xidmətlərinin inkişafı biznes subyektləri ilə maliyyə qurumları arasında münasibətlərin elektronlaşdırılması, innovasiyalara əsaslanan yeni biznes modellərinin tətbiqi, xüsusilə kiçik və orta sahibkarlıq seqmenti üçün əməliyyat xərclərinin azaldılması baxımından yeni imkanlar formalaşdıracaqdır. Strategiyanın reallaşdırılması eyni zamanda maliyyə inklüzivliyinin artırılması istiqamətində fəaliyyətin dəstəklənməsi və maliyyə xidmətlərinin məsafədən əldə olunması imkanlarını genişləndirəcəkdir. Ödəniş bazarına yeni oyunçular “Fintexlər”in daxil olması sözügedən sahədə rəqabət mühitinin dərinləşməsi və istifadəçilər üçün daha əlçatan ödəniş tariflərinin formalaşmasına dəstək olacaqdır. Bununla yanaşı, təbliğat və təşviqat xarakterli tədbirlər sayəsində əhalinin maliyyə savadlılığı yüksələcək, “Rəqəmsal cəmiyyət”in formalaşması prosesi sürətlənəcəkdir.

İSTİFADƏ EDİLMİŞ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Abbasov Ə.M, Rzayev R.Y, Məmmədov Z.F. Bank işi və innovativ bankçılıq. Bakı, 2003, 452 s.
2. Bağirov M.M. Banklar və bank əməliyyatları. Azərbaycan Dövlət iqtisad Universiteti, Bakı, 2003, 511 s.
3. Kitsios F, Giatsidis I, Kamariotou M. Digital transformation and strategy in the banking sector: Evaluating the acceptance rate of e-services. Journal of Open Innovation: Technology, Market and Complexity
4. Məmmədov S.M. Rəqəmsal maliyyə. Azərbaycan Dövlət Aqrar Universiteti, Bakı-Gəncə, 2022, 805 s.
5. Məmmədov S.M. Rəqəmsal keçid və elmi texnoloji inkişafın sürətləndirilməsi zəruriliyi. Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti, Bakı, 2021, 407 s.
6. Tağıyev X.R, Rüstəmov T.H. Rəqəmsal ödənişlər və elektron bankçılıq xidmətləri, Azərbaycan Texniki universiteti, Bakı, 2020, 406 s.
7. <https://www.statista.com/topics/8098/digital-challenger-banks/#statisticChapter>
8. https://www.oliverwyman.cn/content/dam/oliverwyman/v2/publications/2024/sep/OliverWyman-WeBank_Global-Digital-Banking-Development-and-Innovation-Trends.pdf
9. <https://uploads.cbar.az/assets/7095796a70cfdfac360b9a15a.pdf>
10. <https://uploads.cbar.az/assets/cf20ce4afe5762718226b3dc0.pdf>

Kenan Nusret Atayev,

Ph.D. Student,

Baku Business University,

Email: atayevkenan29@gmail.com

© K.N. Atayev, 2025

TRANSITION FROM TRADITIONAL TO DIGITAL BANKING: KEY CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

A B S T R A C T

The purpose of the research - the aim of the research is to analyze the main challenges encountered in the transition from the existing traditional banking model to a digital banking model in both the global context and in Azerbaijan, and to investigate possible solutions to these challenges.

The methodology of the research – various research approaches have been employed to ensure a deep and effective analysis of the implementation of digital banking services.

The practical importance of the research – this paper explores the management possibilities of transitioning from traditional to digital banking and provides both theoretical and practical insights aimed at enhancing efficiency, promoting innovation, offering innovative solutions, and achieving sustainable development goals.

The results of the research – by examining the problems and opportunities arising during the transition from traditional banking to digital banking, the study offers theoretical and practical recommendations for improving banking efficiency, introducing innovative solutions, and reaching sustainable development targets.

The originality and scientific novelty of the research – the study systematically explores the challenges and opportunities of the digital banking transition within the context of Azerbaijan's specific realities and presents innovative solutions accordingly.

Keywords: traditional banking, digital bank, digital transformation, blockchain, digital identification system.

Атаев Кенан Нусрет оглы,
докторант,
Бакинский Университет Бизнеса,
Email: ataevkenan29@gmail.com
© Атаев К.Н., 2025

ПЕРЕХОД ОТ ТРАДИЦИОННОГО К ЦИФРОВОМУ БАНКОВСКОМУ ОБСЛУЖИВАНИЮ: КЛЮЧЕВЫЕ ВЫЗОВЫ И ВОЗМОЖНОСТИ

Р Е З Ю М Е

Целью исследования является анализ основных проблем, возникающих в процессе перехода от существующей модели традиционного банкинга к цифровой банковской модели как в мире, так и в Азербайджане, а также изучение возможных путей их решения.

Методология исследования – для обеспечения глубокого и более эффективного изучения применения цифровых банковских услуг были использованы различные исследовательские подходы.

Практическая значимость исследования – статья предоставляет теоретические и практические возможности для изучения управления переходом от традиционного банкинга к цифровому, повышения эффективности, стимулирования исследований и инноваций, выдвижения инновационных решений и достижения целей устойчивого развития.

Результаты исследования – анализируя возникающие в процессе перехода от традиционного банкинга к цифровому проблемы и возможности, исследование предлагает теоретические и практические рекомендации для повышения эффективности банков, внедрения инновационных решений и достижения целей устойчивого развития.

Оригинальность и научная новизна исследования – научная новизна заключается в системном исследовании проблем и возможностей перехода от традиционного к цифровому банкингу в контексте реалий Азербайджана с представлением инновационных подходов и решений.

Ключевые слова: традиционный банкинг, цифровой банк, цифровая трансформация, блокчейн, система цифровой идентификации.

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur:
18.11.2024
Təkrar işlənməyə göndərilmişdir:
21.12.2024
Çapa qəbul olunmuşdur: 03.02.2025

Дата поступления статьи в
редакцию: 18.11.2024
Отправлено на повторную обработку:
21.12.2024
Принято к печати: 03.02.2025

The date of the admission of the article
to the editorial office: 18.11.2024
Send for reprocessing: 21.12.2024
Accepted for publication: 03.02.2025